

ارج نامه دکتر محمود رفیعی

«یزشکِ خادمِ فرهنگ»

به اهتمام

دکتر سید محمد حسین قریشی، محمد حسین رزقی،

مهدی افتخاری و محمد محسن گلدانی

R قریشی، محمدحسین

۶۳۴ ارجنامه دکتر محمود رفیعی/تالیف محمدحسین قریشی.-

۱/۷ بیرجند: رزقی، ۱۳۹۵.

۱۴ الف ۴۸۷ص:مصور.

شابک: ۹-۲۳-۸۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸.

۱. رفیعی، محمود، ۱۳۱۸-۲. پزشکان ایرانی - سرگذشتنامه.

الف، عبدال

۹۵-۶۴۱

کتابخانه مرکزی و مرکز اطلاع رسانی دانشگاه بیرجند

ارجنامه دکتر محمود رفیعی: پزشک خادم فرهنگ

به اهتمام: دکتر سیدمحمدحسین قریشی، محمدحسین رفیعی، مدی افتخاری و محمدمحسن گلدانی

ویراستار: دکتر محمدرضا عزیزی

ناشر: نشر رزقی

صفحه آرا: عالیہ قاسمی

طراح جلد: معصومه سادات قریشی

چاپ و صحافی: چاپ گلو - ۳۲۲۱۱۸۲۳ (۰۵۶)

چاپ اول: ۱۳۹۵

محل نشر: بیرجند

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹-۲۳-۸۵۴۰-۹۶۴-۹۷۸

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

نشانی: خراسان جنوبی، بیرجند، خیابان مدرس، موسسه علمی آموزشی خوارزمی

تلفن: ۳۲۲۲۲۲۲۱ - ۳۲۲۲۲۲۲۵

کلیه حقوق این اثر، متعلق به موسسه خوارزمی بیرجند می باشد.

فهرست مطالب

۱۱	یادداشت حاج دکتّر علی رضایی بیرجندی امام جمعه بیرجند
۱۲	پیام رئیس دانشگاه بیرجند
۱۳	یادداشت ناشر
۱۴	پیشگفتار دبیر علمی هابیش
۱۶	زندگی نامه آقای دکتّر رفیعی
۲۷	فصل اول: مقالات علمی
۲۹	نگاهی به اسناد تاریخی خاندان بزرگ رفیعی مهدی افتخاری
۳۴	بررسی و معرفی منظومه «ازهر و مزهر» اثر حکیم زاهد و مستانی بهروز صاحب اختیاری
۴۱	پزشکی به مثابه یک انجمن: شرحی از رنجی شیرین برای نشر کتاب و معرفی آنها دکتّر ناهید بنی اقبال
۵۶	سّری / شاعر ناآشنای بیرجندی - قاینی دکتّر فاطمه بیدختی
۶۵	شرحی مختصر بر دیوان عظیمی سمیه پورسلطانی، پروانه میلانی
۷۰	جستاری در احوال محمّد رفیع بن عبدالکریم درمیانی (لامع) و دیوان او دکتّر احمد خواجه ایم، فائزه قادری
۸۳	اقدامات دکتّر محمود رفیعی در احیای نام و آثار عبدالعلی بیرجندی الله خسروی
۸۸	گویش بیرجند در آثار دکتّر جمال رضائی دکتّر محمّد تقی راشد محصل

۹۹	تدوین و نشر آثار نزاری دکتر محمود رفیعی
۱۰۴	نسخه‌های دستنویس ملا عبدالعلی بیرجندی در ایران دکتر محمود رفیعی
۱۲۷	مدرسه در ایران با رویکردی به کتاب از شوکتی تا دولتی دکتر محمد علی رفیعی درمیان، زهرا رفیعی
۱۴۱	نگاهی به آثار و خدمات فرهنگی دکتر محمود رفیعی دکتر محمد علی رفیعی
۱۴۵	نگاهی به مهم‌ترین خدمات خاندها رفیعی مهندس مهدی رفیعی
۱۶۶	عوامل توفیق و اهمیت کتاب در نشر آثار گذشتگان دکتر اسداله زمانی
۱۸۰	دانشور دانش پرور دکتر حسین زنگویی
۱۹۱	عشق و جوانمردی دکتر غلامعلی سرمند
۲۰۰	استاد محمود رفیعی؛ دل بسته میراث پیشین دکتر محمدرضا عزیزی
۲۰۳	سبک دکتر محمود رفیعی در مقدمه نویسی بر آثار محلی دکتر زهرا علیزاده بیرجندی، احسان آریا دوست
۲۰۸	تجلی فضایل و مناقب اهل بیت پیامبر(ص) در اشعار لامع گرمیانی دکتر ابراهیم محمدی، دکتر مفید شاطری
۲۲۱	نگرشی بر گزارشهای دیکسون در کتاب شرق ایران مجید مدیحی، زهرا حامدی
۲۲۵	فصل دوم: مقالات تقدیمی به دکتر رفیعی
۲۲۷	سابقه برگزاری مراسم بزرگداشت مفاخر فرهنگی بیرجند طی سالهای ۱۳۸۸ - ۱۳۷۶ حسین افصلیان
۲۴۰	هنر و سبک نویسندگی راوندی در راحة الصدور و آية السرور دکتر محمد بهنام فر
۲۵۲	خدمت به فرهنگ قاینات غلامحسین سالک
۲۶۲	به فرهنگ باشد روان تندرست دکتر محمدرضا راشد محصل

- ۲۶۹ طب در متون و فرهنگ اسلامی
دکتر علی رضایی بیرجندی
- ۲۷۶ وقف نامه
محمد حسن قندهاری
- ۲۷۸ معرفی اسناد نویافته از حکومت درانیان بر قائنات
محمدرضا سروش، رقیه زعفرانلو
- ۲۹۷ انگلیس و روس در ایران در عصر قاجار
علی فقیهی
- معرفی چند قبه اسماعیلیه در شهرستان درمیان (قلاع کل حسن صباح، مسلمانان و کافران
گرسک) مرکز اسماعیلیه در قهستان» ۳۰۵
محمد فرجامی
- بازتاب خلق عظیم از قرن چهارم با مروری بر یافته‌ها و نایافته‌های ثعالبی نیشابوری ۳۲۸
دکتر محسن محسنی
- مفردات کهن گویشهای خراسان در متون فارسی ۳۴۹
دکتر بهروز محمودی بختیاری
- مفاخر بیرجند در خدمت جهانی شدن از با ناهای به یونسکو و ظرفیتهای آن (به پاس خدمات
فرهنگی دکتر محمود رفیعی) ۳۵۹
دکتر محمدرضا مجیدی
- ردیابی واژه‌های گویشی نوار مرزی شرق ایران در منابع متون کهن منثور و منظوم ادب
فارسی ۳۶۸
دکتر محمدامین ناصح
- فصل سوم: دست‌نوشته‌ها، دل‌نوشته‌ها ۳۸۳
- وجیزه‌ای درباره خدمات علمی و فرهنگی استاد دکتر محمود رفیعی ۳۸۵
حسن ابطحی راد
- یادی از دکتر محمود رفیعی ۳۸۶
دکتر محمد رضا بهنیا
- خاطره‌ای از دکتر رفیعی ۳۸۷
دکتر قاسمه بیدختی
- یار دبستانی ۳۸۸
دکتر محمود جلالیان
- اهتمام ۳۹۱
دکتر سید محمدعلی حافظی

۳۹۳	پزشک فرهیخته محمد هاشم حنفی
۳۹۴	همکار و دوست قدیمی دکتر غلامرضا خاتمی
۳۹۵	به نام آنکه بیم از اوست و امید به او دکتر محمدتقی خزیمه
۳۹۶	شناخت نامه دکتر محمود رفیعی بهروز صاحب‌تبار
۳۹۹	استادی نمونه دکتر مرشد طهماسبی
۴۰۱	یاد یاران کاظم غنی
۴۰۵	زادگاه دکتر محمود رفیعی محمدحسین فاطمی
۴۰۸	سطری چند درباره دکتر محمود رفیعی محمود فاضلی بیرجندی
۴۱۲	یادی از دکتر محمود رفیعی مینو فرزین
۴۱۴	معرفی و شناخت دکتر محمود رفیعی فرشته فقیهی
۴۱۹	به مناسبت بزرگداشت دکتر محمود رفیعی - بیرجند مهرماه ۱۳۹۱ دکتر محمود قنادان
۴۲۱	دکتر محمود رفیعی، بیرجندشناس نامور ابوالفضل مکرمی‌فر
۴۲۳	درباره دکتر محمود رفیعی استاد دانشگاه علوم پزشکی تهران احمد فرزانه‌فر
۴۲۶	خاطرات و خطرات دکتر یحیی ناصح
۴۲۹	فصل چهارم: دکتر رفیعی در آینه شاعران
۴۳۱	دکتر رفیعی در آینه شعر شاعران مهندس مهدی افتخاری
۴۳۲	تقدیم به دکتر رفیعی مریم حقیقه‌بنا

- ۴۳۳ موشح به نام استاد دکتر رفیعی
محمدحسن حیدرپور
- ۴۳۴ موشح به نام (دکتر محمود رفیعی)
محمدحسن حیدرپور
- ۴۳۶ دوست بزرگوار دانش پرور
محمد تقی سالک (پویا)
- ۴۳۷ انی که نام نیک تو مردم سَمَر کنند
محمد تقی سالک (پویا)
- ۴۳۸ پاسخ به محبت دوست
سید محمد ابراهیم صفوی
- ۴۳۹ ادیب بزرگ
ابراهیم صہبا
- ۴۳۹ محفل شاعرانه
ابراهیم صہبا
- ۴۴۰ خوان رفیعی
محمد عظیم عظیمی درمیان
- ۴۴۱ چند رباعی
سید سعید عندلیب
- ۴۴۳ نویدی دگر از زبان قلم
احمد قرزانه
- ۴۴۴ بزرگداشت
محمد حسن حیدرپور
- ۴۴۴ بیمارستان بهرامی
ب. سالاریان
- ۴۴۷ فصل پنجم: عکس‌ها

به نام آنکه به کل کمیت و به کل جان داد

به حرکه هر چه پسندید حکمتش آن داد

ایران اسلامی مرهون بلند نظری و همت والای بزرگانی است که همواره با الهام از آموزه‌های دینی و اسلامی بی‌پروا دل به درای بیکران معارف الهی زده و با نمود در آن هر چه دُر و مرجان گرانها یافته‌اند کریمانه و خاضعانه به بشريت مخصوصاً نسل جوان آینده‌ساز تقدیم داشته‌اند. از آن جائیکه خراسان جنوبی از دیرباز مهد علم، ادب، اندیشه و فرهنگ بوده و بزرگان و نام آورانی را در دامان خویش پرورش داده است و می‌دانیم تاریخ یک منطقه را نمی‌توانند جز به واسطه بزرگ مردانی که صفحه صفحه‌ی آن را نقشی به یادگار زده و در دل شب چراغی افروخته‌اند تا روزه نایی آن برای همیشه تاریخ این منطقه زنده بماند.

لذا رجاء واثق دارم که نام نیک پرسک داد و خادم نمونه فرهنگ استاد دکتر محمود رفیعی به عنوان اندیشمندی که همواره با تلاش و همت بی‌انتهای خود سعی در معرفی نام آوران این منطقه داشته و تألیفاتی گرانها از خود بجای گذاشته‌اند ماندگار بوده بقا تکریم این سرمایه عظیم که میراث گران سنگ فرهنگی این منطقه و معارف سرشار از معنا و زیبایی هفته در آن را دستمایه حضور چشمگیر و دل‌نواز در عرصه‌های ملی ساخته‌اند وظیفه بس مهم و اساسی بوده و لازم می‌دانم به بهانه برگزاری رونمایی از کتاب ارج‌نامه ایشان مراتب ارادت و تشکر خویش را به این فرهیخته دانش، اعلام و آرزوی سلامتی آن وجود مبارک را از قادر متعال مسألت نمایم

احمد محبی

مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان جنوبی

دبیر انجمن آثار و مفاخر فرهنگی استان

یادداشت جناب دکتر علی رضایی بیرجندی امام جمعه بیرجند و نماینده ولی فقیه در استان خراسان جنوبی

بسم الله الرحمن الرحيم

امام علی (علیه السلام) فرمود: إِذَا وَصَلْتَ إِلَيْكُمْ أَطْرَافُ النِّعَمِ فَلَا تَنْفَرُوا أَقْصَاهَا بِقُلِّ الشُّكْرِ. زمانی که مقدمات نعمت به شما رسید، نهایت آن را با کم شکری از خود مرانید. (نهج البلاغه، حکمت ۱۳)

استاد دکت محم رفیعی درمیانی بیرجندی از خطه فرهنگ ساز و دانشمند پرور خراسان جنوبی به واقع از مفاخر کشور و نمونه برجسته ای از دانش، فروتنی و مهربانی است که بیش از چند دهه اهتمام ایشان به احیا و گسترش فرهنگ ملی ایران و فرهنگ استان خود بیانگر روحیه مجاهدت و تلاش خستگی ناپذیر ایشان در حوزه علم و فرهنگ است. غرض از اینجایی از گنجینه عظیم فرهنگ و ادب استان از خدمات ایشان است و اقدامات ارزنده وی در زمینه احیا و گسترش آثار بزرگان، خود عاملی در ماندگاری او در اذهان دانشگاهیان، فرهنگیان و عاشقان علم و فرهنگ است.

خداوند شکرگزاری را فضل انسان و واجب از ایشان نعمت قرار داده است. در اهمیت شکر همین بس که خداوند سبحان خود را بدان متصف کرده و حوش را «شکور» نامیده است. برای انسان این افتخاری بس عظیم است که مشکور او (خدا) خود، شکور است.

اقدام در نکوداشت این معلم گرانبه، بسیار شایسته و با نام عداق بارزی از شکر است و اینجانب به عنوان یک وظیفه انسانی و به عنوان شکر نعمت پروردگار، مجاهدت های علمی این عالم فرزانه را ارج می نهیم. آنچه بیش از همه، شخصیت و چهره این استاد را ماندگار کرده، توانایی، خردمندی و بی ادعا بودن این بزرگوار می باشد. از درگاه حضرت احدیت برای این مرد پرتلاش و خستگی ناپذیر دعا و بلامتی و طول عمر همراه با عزت خواستارم.

دکتر علی رضایی بیرجندی

قائم مقام نماینده ولی فقیه در خراسان جنوبی

و رئیس شورای فرهنگ عمومی استان

پیام رئیس دانشگاه بیرجند به مناسبت بزرگداشت مقام علمی و ادبی دکتر رفیعی در انجمن مفاخر ایران

پزشک خادم و فرهنگ

انسان با شناخت حقیقت متعالی و گام نهادن در مسیر فرهنگ، در مسیر عقل سلیم و احساسات عالی انسانی گام می نهاند. مسیری که او را در جهت حیات معقول هدایت می کند. چه نیکوست این که حکیمان درستی و تندرستی روان را تنها در گرو پالودگی و درخشندگی فرهنگ دانسته اند. پاسداشت و گرمی داشت سرمایه های فرهنگی هر قوم، آبی بخش کیان آن قوم است؛ چنانچه در توجه به فرهنگ سستی روا داشته شود، خسارت بار خواهد بود.

به فرهنگ باشد روان تندرست

گهر بی هنر، روستا و سست

استاد عالی مقام جناب آقای دکتر محمود رفیعی

حال که به شهادت آثار متعدد و البته نابغه هیختگان، همه توان خویش را در تعالی علم و فرهنگ به کار گرفته و از بذل عمر و مال خود هیچ نگذاشته و به جان کوشیده اید تا میراث علم و ادب و فرهنگ را پاسداری کنید، دانشگاه بیرجند افتخار دارد به نمایندگی از جامعه بزرگ دانشگاهی خراسان جنوبی سلوک متعالی، سلامت نفس و نگاه مشفقانه جنابعالی را نسبت به گسترش و اعتلای فرهنگ غنی ایران زمین، به ویژه منطقه بیرجند، قدر و ارج نهاده و بدین وسیله از تلاش های مجذانه و اهتمام ویژه حضرت تعالی تقدیر به عمل می آورد. امید است با اتکال به خداوند رحمان و رحیم، با تندرستی و طول عمر در راهتان همچنان موفق و مؤید باشید. راهتان پر رهرو و قرین توفیق باد.

با احترام

خلیل دایی

رئیس دانشگاه بیرجند

یادداشت ناشر

به نام خداوند جان و خرد

که هستیم، کجا هستیم؟ و چه می‌کنیم؟ اینها پرسش‌هایی هستند که هر فرد با یافتن پاسخ درست آنها به هویت خود و دلیل وجودی خود پی خواهد برد. اما یک ملت چگونه می‌تواند هویتش را مشخص و شناسنامه‌اش را تنظیم کند؟

ما ایرانی هستیم و به ایرانی بودن خود می‌بالیم پس با نگاهی گذرا به تاریخ و فرهنگ ایرانی در می‌یابیم که غنای فرهنگی خود را مدیون گذشتگان هستیم؛ مردان و زنان بسیاری که تنها با تکیه بر همت بلندشان، برای اینکه ایران گوهر جهان نباشد خون دل‌ها خورده‌اند و رنج دوران برده‌اند؛ پس باید قدردان آنها باشیم و در استمرار و انتقال ستاورهای علمی و فرهنگی‌شان تلاش کنیم.

ما در وطن، در استان خراسان، نوبی نیز گنجینه‌ای از بزرگان، فرهیختگان و مفاخری ارزشمند را در دامن خود پرورش داده‌است که بخشی مهم در توسعه و پیشرفت سرزمین پهناور ایران داشته‌اند. ستارگانی که بهترین راهنما و شایسته‌ترین "آر برار" فرزندان و نسل‌های آینده این مرز و بوم هستند.

در این راستا، موسسه علمی، فرهنگی و ورزشی خوارزمی که از بدو تاسیس، معرفی مفاخر فرهنگی و هنری و پاسداشت تلاشگران عرصه علم و هنر، اهداف بنیادین خود دانسته‌است بر آن شده به عنوان نخستین گام، همزمان با برگزاری مراسم نگرداشت، کتاب زندگینامه و خدمات علمی و فرهنگی دکتر محمود رفیعی را منتشر کند.

این کتاب، در پنج بخش تنظیم گردیده است. فصل اول مقالات علمی، فصل دوم مقالات علمی تقدیمی به دکتر رفیعی، فصل سوم یادداشت و دل‌نوشته‌های دوستداران دکتر رفیعی، فصل چهارم اشعار در مدح دکتر رفیعی و فصل پنجم به عکس‌های دکتر رفیعی اختصاص یافته است. باید که این کارشناسی اندک از آن جایگاه رفیع که همچنان سایه‌اش بر سر ماست سبب خیر شده حیات فرهنگی جامعه را به زندگی و امید بخشد.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از تمامی سروران ارجمند علی‌الخصوص اسید فرهنگ، جناب آقای دکتر قریشی و جناب آقای مهندس افتخاری و همچنین آقایان سیدعلیرضا اسلامی، محسن سروریان و مجتبی وردی که با عشق و علاقه فراوان ما را در تدوین و انتشار این اثر یاری نمودند؛ تشکر و قدردانی نمایم. بدون شک هر بنای سترگ به ویژه کاخ بلند فرهنگ با تلاش مردمانی بی‌ادعا برافراشته شده که غالباً در گمنامی زیسته‌اند. ما نیز قدردانی قلبی خود را نثار همه کسانی می‌کنیم که هر چند به سخنی یا قلمی یاری خود را از ما دریغ نکردند. به امید آن که با انجام این اقدام به هدف غائی و خواست نهایی که همانا اعتلای دانش، فرهنگ و هنر و منزلت‌افزایی صاحبان علم و خرد است دست‌یافته میراث‌دار گذشتگان باشیم، نه میراث‌خور آنها.

محمدحسین رزقی

مدیر موسسه علمی، فرهنگی و آموزشی خوارزمی

پیشگفتار دبیر علمی همایش

حمد و سپاس خداوند رحمان و رحیم که به انسان توفیق خدمت عطا فرمود. فرهنگ یا فرهنگ یعنی دانش و حکمت، ادب و هنر، نیکویی و علم و معرفت. فرهنگ در متن دین، هنر، اخلاق و ارزش ها، زیبایی شناسی، دانش، سیاست و فناوری قرار دارد. در مجموع فرهنگ آن کیفیت بایسته شئون مادی، معنوی، ذهنی و عینی است که موجب تعالی انسان می شود. علم و فرهنگ لازم و ملزوم یکدیگرند. رشد و تعالی جامعه در گرو رشد و تعالی علمی و فرهنگی آن جامعه است. در گذر زمان، دانشوران و فرهیختگان نه تنها با عشق بلکه با زحمات فراوان کوشیده اند و می کوشند تا به رشد و تعالی علمی و فرهنگی جوامع کمک کنند.

دکتر محمود رفیعی که در هفتم دی ماه ۱۳۱۸ هـ ش در درخش (اکنون مرکز شهر قهستان) از توابع شهرستان درمیان دیده، دنیا شد، در زمره دانشورانی است که نه تنها در حوزه علم، ردای پزشکی بر قامت دارد، بلکه با اهتمام ویر در حوزه فرهنگ و ادب، گام های موثر و بلندی در توسعه فرهنگی و ادبی، دیار خویش، بیرجند، برداشته است.

پاسداشت مقام علمی و فرهنگی فرزانش، پاسداشت تاریخ و فرهنگ هر ملت و در واقع حفظ هویت و اصالت آن ملت است. این بود که وقتی جمعی از علاقه مندان و مسئولان مصمم به برگزاری همایش و انتشار ارج نامه دکتر رفیعی شدند، تنها واژگانی که می توانست بیانگر خدمات علمی و فرهنگی این دانشور ارجمند باشد، «پزشک خادم فرهنگ» بود. چرا که دکتر رفیعی نه تنها در طب با انتشار آثار علمی و تربیت صدها دانشجوی پزشکی و متخصص، خدمات ارزشمندی انجام داد، بلکه با تصحیح، تألیف، ترجمه و نشر آثار علمی و ادبی دانشوران منطقه تاریخی و فرهنگی بیرجند، در زمره نادانان فرهنگ قرار گرفت.

اکنون این ارج نامه در اختیار شماست. مطالب ارج نامه چه متالافت علمی، چه دل نوشته ها و اشعار حاصل ارادت صاحبان آثار، به یکی از فرزندان این خطه فرهنگی است. آثار زیباترین و بزرگوارترین یکسانی برخوردار نبود، لکن چون حاصل ارادت صاحبان آثار بود، هیچ کدام حذف نشد.

در برگزاری جلسه بزرگداشت دکتر رفیعی چه در انجمن مفاخر تهران و چه در بیرجند، شخصیت های زیادی ما را یاری رساندند که جا دارد از همه آنها تقدیر به عمل آید.

نخست عرض سپاس داریم از هیات رئیسه محترم دانشگاه بیرجند، به ویژه ریاست دانشگاه جناب آقای دکتر خلیلی و معاونت پژوهش و فناوری جناب آقای دکتر بهدانی، همچنین عرض تقدیر و تشکر دارم از جناب آقای محمدحسین رزقی، مدیر محترم موسسه علمی خوارزمی بیرجند که علاوه بر کمک علمی و معنوی، هزینه های مالی همایش و ارج نامه را تقبل نمودند.

عرض سپاس و تشکر دارم از جناب آقای دکتر عزیزی که زحمت ویرایش کتاب را به عهده گرفتند، سرکار خانم عالیہ قاسمی (طراح و صفحه آرا)، جناب آقای مجتبی وردی (مسئول محترم دبیرخانه همایش)، جناب آقای حبیبی، مدیرکل محترم اسبق حوزه هنری خراسان جنوبی، همیاران ارجمند آقایان محمدمحسن گلدانی و مهدی افتخاری که در تدوین این اثر و برگزاری جلسات اهتمام ویژه داشتند.

در خاتمه برای همه عزیزانی که به منظور اعتلای فرهنگ، در این راه قدم گذاشتند و مارا یاری رساندند، تا امروز شاهد بزرگداشت مقام علمی و فرهنگی پزشکی عالی مقامی باشیم که در عمر پربرکت خویش در خدمت به علم و فرهنگ فرو گذار نکرد، آرزوی توفیق داریم. خداوند کریم، همه خادمان فرهنگ را در پناه خویش محفوظ دارد. انشالله...

سید محمدحسین قریشی

دبیر علمی همایش